

Asia: VN/16703/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta vanhuspalvelulain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Pidätkö luonnoksessa esitettyä muutosta kannatettavana?

-

2. Onko esitetty muutos toimiva ratkaisu talouden tasapainottamiseksi?

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne palvelujen toteuttamisesta taloudellisesti kestäväällä tavalla.

-

3. Onko esitetty muutos toimiva ratkaisu henkilöstön saatavuuden ja riittävyyden turvaamiseksi?

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne henkilöstön saatavuuden turvaamisesta asiakkaiden palvelutarpeita vastaavalla tavalla.

-

4. Kuinka suurelle osalla asiakkaista arvioitte vähimmäismitoituksen 0,6 olevan riittävä turvaamaan laadukkaat ja asiakasturvalliset palvelut?

Valitse seuraavista vaihtoehdoista sopivin

-

Voitte esittää 0,6 mitoituksen riittävyyteen liittyviä näkökohtia.

-

6. Voitte esittää muut asiaan liittyvät näkökohtanne muutoksen vaikutuksista.

Luonnoksen hallituksen esitykseksi mukaan kaikkein raskain ja vaativin hoito, kliinisesti vaativa hoito ja vaativa monialainen kuntoutus tapahtuisi pääosin ympärivuorokautisen palveluasumisen yksiköissä. Esityksen kohdassa ”4.2.5 Muut yhteiskunnalliset vaikutukset” on todettu muun ohella, että ”valvontavi-ranomaisten arvion mukaan 0,6 vähimmäismitoitusta voidaan pitää riittävänä, jos asiakkaat eivät ole vaikeasti muistisairaita tai somaattisesti vaativahoitoisia. Vähimmäismitoituksen 0,6 riittävyys edellyttää, että yksikön henkilökunta koostuu pääosin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöistä jokaisessa työvuorossa.” Valvira yhtyy esityksessä todettuun arvioon. Valviran näkemyksen mukaan vähimmäismitoituksen 0,6 riittävyys edellyttää, että toimintayksikössä on asianmukainen henkilöstörakenne sekä osaava ja kielitaitoinen henkilöstö vastaamassa asiakkaiden palvelutarpeeseen.

Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista annetun lain (980/2012, vanhuspalvelulaki) 14 §:n keskeisten periaatteiden mukaan pitkäaikaista hoitoa ja huolenpitoa turvaavat sosiaali- ja terveystalvulut on toteutettava niin, että iäkäs henkilö voi kokea elämänsä turvalliseksi, merkitykselliseksi ja arvokkaaksi ja että hän voi ylläpitää sosiaalista vuorovaikutusta sekä osallistua mielekkääseen, hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä edistävään ja ylläpitävään toimintaan. Vanhuspalvelulain 19 §:n mukaan iäkkäälle henkilölle tarjottavien sosiaali- ja terveystalvulujen on oltava laadukkaita ja niiden on turvattava hänelle hyvä hoito ja huolenpito. Hallituksen esitysluonnoksessa todetaan, että: ”Aleneva mitoitus saattaa vaikuttaa heikentävästi hoidon laatuun. Toimintayksiköissä voidaan joutua tinkimään toimintakykyä ylläpitävästä toiminnasta mitoituksen laskiessa ja mitoituksen alentamisella voi olla kielteisiä vaikutuksia asiakkaiden ulkoilumahdollisuuksiin.” Valvira toteaa, että mitoituksen aleneminen voi vaikuttaa hoidon ja huolenpidon laatuun heikentävästi erityisesti yksiköissä, joissa asiakkailla on runsas talvulujen tarve. Valvira pitää luonnoksessa esitettyä huolenaihetta aiheellisena.

Valvira korostaa myös ikääntyneiden asiakkaiden itsemääräämisoikeuteen liittyvistä haasteista. Valvira pitää hyvänä sitä, että hallituksen esitysluonnoksessa on korostettu sitä, että henkilöstön määrä ja osaaminen vaikuttaa siihen, onko asiakkailla mahdollista antaa riittävästi tukea itsemääräämisoikeutensa toteuttamiseen. Rajoitustoimenpiteiden käytön ja kaltoinkohtelun ehkäisemisessä toimintayksiköiden riittävä, ammattitaitoinen ja pysyvä henkilöstö on yksi keskeisimmistä tekijöistä. Itsemääräämisoikeuden rajoittamisessa on esityksessä todetusti kyse henkilön perusoikeuksiin puuttumisesta. Henkilöstön tai resurssien puute ei koskaan ole hyväksyttävä syy itsemääräämisoikeuden rajoitukselle.

Ympärivuorokautiseen palveluasumiseen siirryttäessä asiakkailla on suuri talvuluiden tarve. Vanhuspalvelulain 20 §:n 1 momentin mukaan toimintayksikössä on oltava henkilöstö, jonka määrä, koulutus ja tehtävä rakenne vastaavat toimintayksikön talvuluja saavien iäkkäiden henkilöiden määrää ja heidän toimintakykynsä edellyttämää talvulun tarvetta ja joka turvaa heille laadukkaat talvulut. Valvira pitää tärkeänä, että toimintayksiköiden on huolehdittava jo työvuorojen

suunnitteluvaiheessa, että työvuoroissa on riittävästi henkilöstöä kaikkina aikoina vastaamassa asiakkaiden yksilöllisiin palvelujen tarpeisiin. Joissain yksiköissä henkilöstömitoituksen tarve voi olla suurempi kuin laissa säädetty vähimmäismitoitus, ja palveluntuottajan on omavalvonnallisesti seurattava tarvetta ja varmistettava määrällisesti riittävä ja ammatillisesti osaava henkilöstö. Hyvinvointialueen on ensisijaisesti valvottava omavalvonnalla sen järjestämisvastuulle kuuluvien palveluiden lainmukainen hoitaminen.

Hallituksen esitysluonnoksessa todetaan, että toimintayksikön henkilöstömäärän on vastattava asiakkaiden palveluntarvetta, mutta ei ole valtakunnallisesti yhtenäistä määrittelyä sille, millaista mitoitusta edellytetään milläkin asiakasrakenteella. Asiakkaiden tarpeiden lisäksi riittävään mitoitukseen voi vaikuttaa myös esimerkiksi yksikön tilat ja muut seikat. Valvira pitää riskinä, että asiakkaiden todellista ohjauksen ja valvonnan tarvetta ja toimintakyvyssä tapahtuvia muutoksia ei oteta huomioon riittävän, vähimmäishenkilöstömitoituksen ylittävän henkilöstömitoituksen arvioinnissa. Lisäksi Valvira pitää asiakkaiden yhdenvertaisuuden näkökulmasta ongelmallisena sitä, ettei ole yhtenäistä määrittelyä sille, milloin vähimmäismitoitus ei ole riittävä.

Vanhuspalvelulain 20 §:n 2 momentin mukaisen lakisääteisen vähimmäishenkilöstömitoituksesta säätämisen taustalla oli erityisesti vuonna 2019 iäkkäiden palveluissa havaitut epäkohdat. Valviran näkemyksen mukaan lakisääteisen vähimmäishenkilöstömitoituksen alentamisen riskinä on, että viranomaisille tehtävien henkilöstön riittävyyttä koskevien epäkohtailmoitusten ja yhteydenottojen määrä lisääntyy esityksessä todetusti. Erityisesti ottaen huomioon ym-päri vuorokautisen asumispalveluiden asiakkaiden suuri palveluiden tarve, voivat ilmoitukset ja yhteydenotot koskea yksiköitä, joissa henkilöstömitoituksen tulisi olla asiakkaiden palveluiden tarpeen perusteella lakisääteistä vähimmäishenkilöstömitoitusta korkeampi. Epäkohtailmoitukset ja yhteydenotot käsitellään ensisijaisesti omavalvonnallisesti hyvinvointialueilla, mutta mikäli omavalvonnalliset keinot eivät ole riittäviä, voivat asiat tulla myös viranomaisvalvonnan piiriin.

Hallituksen esitysluonnoksessa todetaan, että ”Mitoituksen alentaminen voi lisätä päivystyskäyntejä ja sairaalahoitojaksoja ja sitä kautta kustannuksia muissa palveluissa, kun iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon yksiköissä ei pystytä vastaamaan kaikkiin asiakkaiden tarpeisiin. Toisaalta palvelujen saatavuuden paraneminen voi osin keventää myös terveydenhuollon päivystyksen (ja osin myös joidenkin osastojen) ruuhkia (ja kustannuksia) kun potilaat saadaan kotiutettua tarkoituksenmukaiseen palveluun sairaalahoidon tarpeen päätyttyä.” Valvira yhtyy näkemykseen siitä, että mitoituksen alentaminen voi lisätä päivystyskäyntejä sekä sairaalahoitojaksoja. Sen sijaan Valvira pitää haasteellisena sitä, että asiakkaat saataisiin kotiutettua sairaalasta nopeammin palveluiden saatavuuden parantuessa. Mikäli hallituksen esitysluonnoksessa viitataan siihen, että kotihoidon palveluita olisi paremmin saatavilla mitoituksen alentamisen seurauksena, toteaa Valvira tähän, että jo tällä hetkellä hyvinvointialueilla on haasteellista järjestää kotihoidon palveluita asiakkaille hoito- ja palvelusuunnitelman mukaisesti (THL tilastoraportti 16/2024). Mitoituksen alentamisesta vapautuva henkilöstö voi parantaa kotihoidon henkilöstövajetta, mutta epäselvää on riittääkö se palveluiden saatavuuden parantamiseen asiakasmäärän kasvaessa.

lääkälle henkilöille palveluita tuottavassa toimintayksikössä on oltava johtaja, jonka tulee seurata sitä, että toimintayksikössä on vanhuspalvelulain 20 §:n mukainen henkilöstö. Toimintayksikön johtaja vastaa osaltaan omavalvonnan jokapäiväisestä toimeenpanosta muun muassa siten, että palvelujen antamiseen on palvelujen tarpeeseen ja asiakkaiden määrään nähden riittävästi henkilöstöä kaikkina viikonpäivinä jokaisessa työvuorossa ja siten, että henkilöstön koulutustaso ja ammattitaito mahdollistavat laadukkaiden palvelujen antamisen. Valvira korostaa, että palvelun hyvän laadun takaamiseksi sosiaalihuollon palveluiden toimintayksikön johtajalla on oltava riittävät ja asianmukaiset edellytykset vastata toimintayksikkönsä toiminnasta. Johtajalla on oltava ja riittävästi työaika johtamiseen.

Holmalahti Jussi
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira

Porkola Niina
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira